

TÜRKLER GALİÇYA'DA¹

Beata Nykiel, Piotr Nykiel

Çeviri: Osman Fırat Baş

Sayfa | 1

1772 senesinde başlayan ve 1918'e kadar süren "parçalanma" döneminde Polonya yavaş yavaş kaybolarak Avrupa haritasından tamamen silindi. Topraklarına, komşu olan üç koca devlet sahip oldu; onlar Prusya, Rusya ve Avusturya idi. Adı geçen son devletin sınırlarına düşen Güney-Doğu Polonya'ya Galiçya ismi verildi. Bugün ise, eski Galiçya toprakları Güney-Doğu Polonya ve Batı Ukrayna Cumhuriyetleri içinde bulunmaktadır. Birinci dünya harbinde müttefik olan Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu 1916-17 senesinde el ele Doğu Galiçya'da Ruslara karşı çarpıştı. Aşağıdaki makale bu olayları anlatır.

İleride İmparatorluk Meclisi üyesi olacak Zdzislaw Lubomirski' nin eşi, aydın ve "iyi bilgilendirilmiş" bir kişi olan Prenses Maria Branicka Lubomirska, savaş yıllarında tuttuğu günlüğüne, yakınlarının yazgısı için endişe duyduğunu gizlemeden, 31 Temmuz 1916 tarihinde şu notu düşüyordu: "Doğu cephesine Avusturyalıların yardımına giden Türkler, gazetelerin de yazdığı gibi, Krakovi'de mola verdiler. Yoğun alkış tezahüratı içinde Wawel Sarayı'nı ziyaret ettiler. Dünyanın sonu geliyor! Herşey tepetaklak oluyor! Sözde, Türkler Wolyn'da Hristiyanlık ruhunu destekleyeceklermiş. Ya Lawrow'u geri alıpta Maria'cığımı esir ederlerse? Ey, güzel Tanrım!"

Hayrete düşen tek kişi, Prenses değildi elbet. Osmanlı askerlerinin Krakovi'de bulunuşları, kent sakinlerinde bayağı canlı ve aslında olumlu tepkiler doğurmuştu. Almanların ve Avusturyalıların müttefiki Türkler, Galiçya halkına Macar Honvedleri'ne kıyasla çok daha egzotik görünmüşlerdi, ama Hašek ve daha başka birçok tarih yazarının cesaretlerinden övgüyle söz ettikleri bu Macar süvarilerine göre, Türkler, korkudan daha ziyade ilgi uyandırıyorlardı.

Müttefikler

"Sarayova'daki bu işte Sırpların parmağı var – diye söze başlamıştı Bay Bretschneider. – Yanılıyorsunuz – diye yanıt verdi Şveyk. – Bunu Bosna-Hersek yüzünden Türkler yaptı. (...) Türkler, 1912'de Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'a karşı giriştikleri savaşı kaybettiler. Avusturya onlara yardım etsin istemişlerdi, Avusturya yardım etmeyi istemeyince de, Ferdinand'ı vurdular".

Şveyk'in uluslararası siyasete ilişkin görüşlerini Amerika'nın İstanbul Büyükelçisi Henry Morgenthau da paylaşıyor, 1914 yılında şunları yazıyordu: "Almanlar, şayet Türkiye'yle ittifak kurmayacak olurlarsa, tüm Avrupa'yı saracak bir harpte zafer için öyle büyük bir imkanları da kalmaz". Berlin'de ise, büyük savaşın eşiğinde "Avrupa'nın hasta adamı" olarak kabul edilen Osmanlı İmparatorluğu'nun stratejik rolü layıkıyla kavranmıştı ve artık 1914 Temmuz'undan itibaren Türklerle, 2 Ağustos'da imzalanan İttifak Anlaşması'yla sona erecek, gizli görüşmeler

¹ *Pólksiężyc w Galicji* başlıklı ve „Komandos” dergisinde (1998, cz.1 nr 11(75), s. 43-46; cz. 2 nr 12(76), s. 40-41) çıkan makalenin çeviridir.

sürdürülüyordu. Aslında Türkler, savaşın başından itibaren İtilaf Devletleri'ni hayrete düşürmek konusunda, olağanüstü bir başarı gösterdiler. 1915 Ekim'i sonlarında ve Kasım ayı başlarında İtilaf Devletleri, Çanakkale harekatını yarıda kesmek ve Gelibolu yarımadasındaki birliklerini tümüyle geri çekmek zorunda kalmışlardı. Orduların tahliyesi bir sonraki yılın Ocak ayında bitirildi. Böylece Türk komutası, o güne değin Çanakkale Boğazı'nı koruyan ordularını başka cephelere aktarma olanağı bulmuş oldu. Zira, o tarihlerde Osmanlı Ordusu, birkaç cephede birden çarpışıyordu. İşgale karşı verilen uzun süreli mücadelenin zor şartlarında pişmiş, hiç tartışmasız çok yüksek savaş kabiliyetine sahip birlikler, şimdi Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın emrindeydiler. Bunlar, 1., 2. ve 5. Orduların kolordularından oluşmaktaydı. Türk Başkomutan Vekili, ittifakın gerektirdiği sorumlulukları dikkate alarak, Avusturyalılara ve Almanlara, Avrupa cephelerinden herhangi birine belli sayıda asker göndermeyi önerdi. Enver Paşa'nın bu önerisi, ilkin pek istekli olmayan Alman Genel Kurmayı'nda sonuçta bir karşı öneriyle yanıtını buldu. Genel Kurmay Başkanı Gen. von Hindenburg, 4 Haziran 1916'da bir kolordunun Galiçya cephesine sevk edilmesi öneriyordu. Türk Harbiye Nazırı ise, bunu aynı zamanda bir itibar meselesi gibi görüp, Galiçya'ya gidecek kolordunun iki tümeninden (19. ve 20. Tümenler'den) oluşturulması kararını aldı. Daha önce 5. Ordu'ya dahil olan ve Türk Ordusu'nda görevli Alman general, Liman von Sanders, komutasındaki 15. Kolordu, Gelibolu Yarımadası'ndaki siper savaşlarında öyle büyük kayıplar vermişti ki, bünyesindeki asker mevcudunu tam iki kere, neredeyse sıfırdan başlayarak, yeniden oluşturmak gerekmişti. 19. Tümen, o dönemde henüz 15. Kolordu'ya değil, ancak yine 5. Ordu'nun 3. Kolordu'suna bağlıydı ve Kurmay Albay Mustafa Kemal'in göz kamaştırıcı komutasında, cephede kötüye giden durumu iki kere tersine çevirmiş oluşuyla nam salmıştı.

10 Haziran 1916 itibariyle 15. Kolordu'nun mevcudu, 30 bin askeri buluyordu. Aynı yılın Temmuz ayının ortalarından itibaren oluşturulan ikmaller çerçevesinde bu sayı hemen hemen 33 bine ulaşmıştı. Kolorduya bağlı suvari müfrezeler, Ağustos 1916'da 100 ata sahipti. Her iki tümenin de kuruluş şemaları benzerlik gösteriyordu. Tüm yardımcı birlikler de dahil olmak üzere üçer piyade alayından (19. Tümen için 57., 72. ve 77. Alaylar; 20. Tümen için 61., 62. ve 63. Alaylar), ikişer ağır makineli tüfek kıtasından, birer müfrezeye kıtası, birer topçu alayı (19. Tümen için 25. Alay, 20. Tümen için 20. Alay), birer sıhhiye ve istihkam bölüğü ve birer telgraf ekibinden oluşuyorlardı. Galiçya'ya gönderilen kolordunun ilk komutanı Kurmay Albay Yakup Şevki (Subaşı) olmuştu. 1916 Kasım ayından itibaren yerini Tuğgeneral Cevat (Çobanlı) almıştı; Çanakkale Savaşı'nda, Türk Harbiye Nazırlığı'ndan aldığı görevle Çanakkale Müstahkem Mevki'nin müdafasını yöneten ünlü Cevat Paşa... Karargah komutanı olarak Yarbay Şefik atanırken, 19. Tümen'e Yarbay Sedat, 20. Tümen'e Yarbay Yasin Hilmi atanmışlardı. Doğu Galiçya cephesine hareket tarihi olarak 10 Temmuz bildirilmişti. İlk bölükler, büyük pompayla Ocak 1916'da açılan Berlin-Bağdat demiryolundan yararlanarak, hemen aynı ayın 22'sinde Uzunköprü'den yola çıktılar.

Türkler Wolyn'a, Hristiyan Ruhuna destek olmaya geliyorlar

Rus cephesine doğru yol alan Türk tümenlerinin, Batı Galiçya'ya gelebileceklerinin ilk sinyalinin, 27 Temmuz 1916'da Wolff Ajansı duyurmuştu. Polonya'da ise en başta Krakovi "Czas", aynı haberi resmi ağızlarından tekrarlarlarken şunları söylüyordu: "Bu vaka, Türkiye'nin askeri cesaretinin ve büyük merkezi devletlere ait muharebe cephesinin tek vücut olduğunun bir delilidir". Bundan birkaç gün sonra, yine "Czas" Viyana'dan şöyle bir haber daha geçiyordu: "Zat-ı şahaneleri,

Avusturya Prensi ve Macaristan İmparatorluğu Velihtı, Süvari Orduları Generali ve Amiral Karl Frans Jozef, Osmanlı İmparatorluğu Orduları'nın, Zat-ı Şahaneleri'nin komutasındaki orduların bulunduğu cepheye gelmiş olması vesilesiyle, Padişah'a bir karşılama telgrafi tevdi etmişlerdir". Batı Galiçya'ya Türk askerlerinin sevkıyatı bir haftadan daha uzun bir süre sürdü. Birlikler yeniden toplanır toplanmaz da, hemen cephe hattına doğru yola çıkıldı. Cephenin bu bölümünde başkomutan, Avusturya-Macaristan tahtının veliahtı Prens Karl'dı; Türk kuvvetleri ise, Dinyester'in kuzey kolları olan Złota Lipa ve Narajówka nehirlerinin ayrıldığı yer olan Brzeżany'dan başlayarak güneybatı yönünde, Alman Güney Ordusu bünyesinde çarpışacaklardı. 15. Kolordu bu nehirlerin geçtiği vadilerde, daha sonra da Gniła Lipa havzasında mevzilenecekti. Bölgeye daha erken ulaşan 19. Tümen, Mieczyszców'daki karargahıyla birlikte, Potutory-Bożyków hattında, Złota Lipa nehri boyunca konuşlandırıldı. 20. Tümen'in payına ikinci bölgede, Bożyków ve Łysa köyleri arasında, Złota Lipa nehri boyunca kazılmış siperlerin biraz daha uzun bir bölümü düşmüştü. Bu tümenin karargahı, Lipnica Dolna menziline kalıyordu, oradan Szumlany'ya taşındı. Tüm kolordu karargahı, bölgeye 20 Ağustos günü ulaşır Podwysokie'de konuşlandı. 22 Ağustos günü tam öğlen vakti resmi olarak teslim aldıkları, Türkler tarafından kuşatılmış bu bölge, Avusturya-Macaristan'ın, bünyesinde 310. Honvedler Alayı'nı da barındıran, 54. Tümeni tarafından boşaltılmış bir ara bölgede bulunuyordu.

Gazeteler, Türklerin düşmanla ilk sıcak temasını 19 Ağustos günü duyururlarken, bu çatışma öncesinde Alman ve Avusturya-Macaristan ordularındaki arkadaşları tarafından çok sıcak şekilde karşılanmış olduklarını da ekliyorlardı. Türk askerlerinin "boylu poslu ve çok iyi silahlandırılmış oldukları" yazılıyordu, gerçi yukarıda adı geçen Prenses Lubomirska, çoğunluk tarafından paylaşılan bir görüşü daha bir yıl önce şu şekilde tekrarlamıştı: "Türkler, yiğit, ancak doğulu benliklerine uymayan Alman disipliniyle moral çöküntüye uğramışlardır". Alman ve Avusturyalı kurmayların, müttefikleri Osmanlı'nın savaş kabiliyeti üzerine 1914'deki görüşlerini de anımsamakta yarar var. Gen. von Moltke, Gen. Conrad von Hötzendorf'a dert yanıyordu: "Türk ordusunun kesinlikle hiçbir değeri yok. Silahı yok, cephanesi yok, üzerine giyecek urbası yok. Subay eşleri, sokaklarda dileniyor".

Türklerle savaşta çok sayıda deneyime sahip Çarlık generalleri, Złota Lipa'daki işlerinin kimle olduğunu kısa sürede öğrenmişlerdi. Rus karargahının 27 Ağustos tarihli raporunda, "esir alınanlar arasında Türk alayları mevcudiyetinin tespit edildiği" bildiriliyordu. Kısa bir zaman önce Türklerin Kafkas Dağları'nda almış oldukları yenilgiye Türk askerlerinin savaşma isteklerini yitirmelerinden daha ziyade, o cephedeki başkomutanları Enver Paşa'nın skandal niteliğindeki tutumunun ve ordular arasındaki uyum eksikliğiyle harp levazımının felaket kötü durumunun doğrudan neden olduğunu unutmadan, Kafkas Dağları'nda denenmiş taktiğin uygulanmasına karar verildi. Türklerin Brzeżany civarlarında görülmesinden kısa bir süre sonra Ruslar, Rus kökenli 43. Alay'ı ve 113. Tümen'i konuşlandırıldıkları mevzilerden çekerek yerlerine 3. Türkmenistan Tümeni'ni ileriye sürdüler. Aslında bu alışılmadık bir şey de değildi, zira Avusturya-Macaristan Ordusu kurmayları da Doğu Cephesi'ne Viyanalılarından daha çok, Çekleri, Polonyalıları ya da Bosnalıları göndermeyi yeğlemişlerdi.

"Türklerin silah ve mühimmat eksikliği vardı, dolayısıyla çok geçmeden bizler ve de Almanlar için tam anlamıyla "bakıma muhtaç çocuk" haline gelmişlerdi – diye anlatıyordu o günleri, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Ordusu istihbarat şefi Max Ronge. Türk tümenleri, Kafkaslar'da ele geçirilen Rus tüfekleriyle silahlandırılmışlardı. Doğrusu, askerler bu yeni silahlarla eğitim yapmadan, ama ek bir motivasyonla yola koyulmuşlardı. Zira cephaneyi, yeri gelip de örneğin aşırı ısınmadan dolayı namluların

kalibresi bozulursa yeni tüfekleri de, düşmanın elinden almayı becermeleri gerektiğinin bilincindeydiler. Çar'ın deneyimli komutanları, Türklerin üzerine Tatarları, Çerkesleri, Kalmukları, Kazakları vb. sürerlerken, Türklerin, Müslümanlar arasındaki dayanışmayı dikkate alıp silah bırakacaklarına, herhalde, bel bağlamamışlardı. Savaşın birkaç ayından sonra Rusya'da gelişen olaylar, Avusturya istihbaratının "doğulu insanlara özgü etkiye açık hayal güçlerine", "roketlerle ve başkaca piroteknik araçlarıyla" ve de "yıldızlı hilalli yeşil sancaklarla tesir etmeyi" denediği, Çar'ın zayıf düşmüş ve aç askerlerinin Türklere teslim olmasına neden olmuştu.

Türk askeri nasıl savaşır?

Wolyn siperlerine konuşlandırılan Osmanlı birliklerinin, karşılığında ağır kayıplar vermiş olmalarına karşın Gelibolu'da büyük bir başarıyla yerine getirdikleri ödevlerin benzerlerini burada da gerçekleştirmek zorunda oldukları, kısa zamanda ortaya çıkmıştı. Onları bekleyen, zorlu bir iklimde sürdürülen ve 1917'nin başından beri de ek olarak yoğunlaştırılmış topçu faaliyetiyle karakterize olan bir siper savaşıydı. Neredeyse her zaman sayısal üstünlüğe sahip ve tüm cephe hattında saldırı yapabilen taraf, Ruslardı. Topçu ateşini, büyük bir kararlılıkla yürütülen ve Türklerin de aslında geriye savuşturmakta çok başarılı görüldükleri, süngü saldırıları izliyordu. Her iki taraf da sık sık elbombası kullanıyordu. Cephenin bu bölümünde sürdürülen mücadelenin şiddetini, Rusların zehirli gaz kullanışı, ayrıca alev silahı da kullanacakları söylentisi, son olarak da zırhlı araçlarını cepheye sürmeleri kanıtlamaktadır; ikinci kanıt ise 15. Kolordu'nun kayıplarıdır ki; bunda – yukarıda sayılan etkenlerin dışında – asker ve subayların savaş deneyimlerinin eksik oluşunun da, mutlaka, büyük bir etkisi vardı. Çanakkale Savaş'ında övgüler alan 19. ve 20. tümenler, Galiçya'ya kadrolarının yarısından fazlasını yenileyerek gelmişlerdi.

Osmanlı askerlerinin katıldıkları ilk önemli muharebeler, 1916 Eylülünün başlarında oldu. 77. ve 57. alaylar, 2-6 Eylül'de, Narajówka'da, Hoffman'ın Alman kolordusuna birkaç kez yinelenen Rus saldırısını geri püskürtmeye önemli katkıda bulunarak öne çıkıyorlardı. 6 Eylül'de her iki Türk tümeninin birbirlerinden kopmasına ramak kalmıştı. Bu iki tümeni, cephenin Sarańczuki-Lipnica Dolna bölümünde başdöndürücü bir hızla geriye çekilen Bavyera 1. Yedek Tümeni'ni zamanında durdurmayı başaran ordu komutanlığı kurtarmıştı. Ancak, durumun zorunlu kıldığı manevralar neticesinde 20. Tümen 600 askerini kaybetmiş, başta 61. Alay'ın 1. Taburu'nun tümü olmak üzere, geride pekçok esir bırakmıştı. 8 Eylül'ü 9 Eylül'e bağlayan gece, Ruslar, 26. ve 27. tümenlerden alaylarla, Türk tümenlerine saldırılarını yinelediler. Bunları izleyen kanlı karşı ataklar sonrasında 15. Kolordu, düşmanı geri püskürtmeyi başarmıştı başarmasına ama, ölü, yaralı ve kayıplarının sayısı 1500'ü bulmuştu. Daha sonraki büyük muharebeler, her iki tarafında gruplarını yeniden oluşturmasından sonra, 16 ve 17 Eylül'de Złota Lipa kıyısında gerçekleşti. İlk gün, merkez orduların mevzilerine 4 Rus Tümeni'nden (3. Türkistan Tümeni, ayrıca 26., 41. ve 47. tümenler) 13 alay, üç kez saldırıda bulundu. Türklerin 62. Alay'ının bulunduğu bölümde, Ruslar zehirli gaz kullanmışlardı. Bütün 15. Kolordu, kendinden sayıca iki kat üstün düşmanın saldırılarına, tamı tamına 12 saat direndi. Her iki taraf da ağır kayba uğramıştı; bazı Türk kıtalarının bütün subayları şehit düşmüştü. Bir gün sonra ise, bütün yedek kuvvetlerin savaş alanına sürülmesinin ardından, alay komutanları bile siperlerde göğüs göğüse çarpışmıştı. Sonuçta, 17 Eylül'e kadar geçen sürede Türk tarafının toplam kaybı (ölü, yaralı ve kayıp olmak üzere) ; 95 subay ve 7 bin askeri. Genelkurmay için hazırlanan raporda, ay sonu itibarıyla 45 subay ve 5 bin askerin şehit düşmüş olduğu

bildiriliyordu. Kolorduda silah altına alınmış ucu ucuna 12 bin asker bulunuyor olsa da, Türkler, Ruslara değil, ama İngilizlere, özellikle de geçen yıl Gelibolu’da karşı karşıya kaldıkları Avustralyalılara büyük bir saygı beslemeye devam ediyorlardı. Eylül’ün son günü, süngü savaşlarının yapıldığı gündü ve 4 Türk alayı (57., 61., 72. ve 77. Alaylar) 3. Kafkas Kolordusu birliklerini yendiler. Türk komutanlığı, çok fazla sayıda asker kaybına uğradığı göz önüne alınarak Alman ikmalinden ilk kez o gün yararlanmıştı.

“Rüzgar gibi geçti” ya da Enver Paşa Galiçya’da

11 Eylül 1916 tarihli sayısında “Czas”, Türk Orduları Başkomutan Vekili Enver Paşa’nın Batı Galiçya’ya gelişiyle ilgili haberlere yer vermişti. Krakovili gazeteciler, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun o bilindik, o hat safhada katı sansürüne rağmen, kısa bir süre önce Rus cephesine konuşlandırılmış Türk tümenlerini teftişe giden, bu arada merkez devletlerin Berlin ve Viyana’daki başkumandanlarıyla görüşmeler yapmak niyetinde olan Paşa’nın Krakovi’de geçirdiği zamanı, en ufak ayrıntılarına varıncaya dek haber yapmayı başarmışlardı. Onların vasıtasıyla şunları öğrenmek mümkün olmuştu: “Enver Paşa, Türk Harbiye Nazırı, dün (10 IX) Krakovi’de mola verdi. Şahsına tahsis edilmiş bir trenle öğleden sonra saat 2.45’de gelmiş ve gelişine müteakip kısa bir şehir turu yapmıştır. Saat 3.20’de ise seyahatine devam etmek üzere şehrimizden ayrılmıştır”. Enver Paşa, Avusturyalı subaylarla daha sonra Türk gazetelerinde yayınlanacak fotoğraflar çektiği ve de Avusturya-Macaristan İmparatorluk ordularının “kenti Rusların elinden şimşek hızıyla nasıl geri aldıklarını” ayrıntılarıyla öğrendiği Przemysl kentinde, Krakovi’ye nazaran biraz daha uzun bir süre kalmış olsa gerektir. Krakovi gazetesi, Enver Paşa’ya dair haberlerini şöyle sürdürüyordu: “Şehir Komutanı General Riml’in istasyonda karşıladığı Türk Harbiye Nazırı, gece saat 1’i 30 dakika geçe Lviv’e ulaşmıştır. Enver Paşa, doğu cephesinde savaşan Türk ordularını ziyaret amacıyla, gece saat 3’de şehirden ayrılarak yoluna devam etmiştir”. Gideceği yere ulaştıktan sonra neler olduğuyorsa, şu şekilde anlatılmaktaydı: “bu vesileyle, bahsi geçen cephenin Başkumandanı, Süvari Orduları Generali ve Amiral Prens Karl’a da bir ziyarette bulunmuş, Prens Paşa’yı kabulü hararetli bir fikir teatisi şeklinde cereyan etmiştir. Prens, Enver Paşa’ya öğle yemeği davetinde bulunmuştur”. Öğle yemeğinde acaba ne yemişlerdi, bu soru galiba sonsuza kadar yanıtız kalacak. Ancak, haberlerin yetersizliğinden muzdarip olanlara, Paşa’nın 12 Eylül’de Berlin’deki ana kışlaya ulaştığı da bildiriliyordu. Bu, kuşkusuz, Paşa’nın “yanına iyi nişancıardan oluşan bir hassa alayın imparatorluk kabinesi kararıyla katılmasının” stratejik manasına dair bir haber değildi. Ziyareti tefrikalar halinde takip eden okuyucular, orada neler konuşulduğunu ancak tahmin etmek durumundaydılar; okuyucuların olayları biraz daha derinliğine kavrayanları ise, hem merkezi devletlerin hem de Türkiye’nin içinde buldukları durumun bir süredir hiç de parlak olmadığını zaten biliyorlardı.

Bu arada cephede...

1916’ın Ekim ayının başlamasıyla birlikte, 19. ve 20. tümenlerin grupları bir kez daha düzenlendi. Aynı ayın 5’inde, Ruslar, 61. Alay’a büyük kayba uğrattıp bir süre savaşın dışında bıraktılar. Bunu izleyen gün ise 15. Kolordu, bir 3 bin askerini ve 15 subayını daha kaybetti; 10 bölük komutansız kaldı. 20. Tümen, operasyon kabiliyetini tümünden kaybetmiş, bir kez daha Alman ikmalinden yararlanmak zorunda kalmıştı; onun

yerine 36. Yedek Tümen geçti. Aslına bakılırsa Rusların kaybı 4-5 misli daha fazlaydı, ancak onların, Türklerin aksine, kadro sıkıntısından çekinecekleri bir durum yoktu. 15-22 ve 30 Ekim tarihlerinde, Narajówka kıyısında çetin mücadeleler devam etti. Ayın sonunda Temps'in muhabiri, Petersburg'dan şu haberi geçiyordu: "Türklerin Galiçya'daki tümenleri, Avrupa orduları kadar iyi savaşıyor, seçilmiş ordulardan oluşmaktadır".

Kasım ayı, savaşın biraz hızını kesmesinden faydalanarak, çarpışmalarla geçen iki aydan sonra öncelikle yaralarını sarmakla meşgul olup gerekli grup düzenlemelerini yapan her iki tarafın da durumlarında pek büyük bir değişiklik yapmamıştı. Osmanlı'nın her bir piyade taburunda ortalama 600 (Alman taburlarında 900) asker bulunuyordu, dolayısıyla bölüklerin sayısı aşağıya çekilmişti. Almanlar, Türklere hediye olarak tabur başına 3'er makinalı tüfek dağıtmışlardı. Ortalıkta, Rusların büyük ölçekli alev silahı kullanacaklarına dair dedikodular dolaşıyordu.

Avusturyalılar Wernyhora'nın kehanetini – Türk atını Dinyester'den suladığında neler olacağını – hatırlıyorlar

Ballplatz'daki Viyana sarayında, 5 Kasım Akti'nin ilan edilmesinden bir gün önce, imparatorun basın dairesi genel müdürü Oskar Montlong, tarihin değişen akışına dair, aslında dünya ve de Tuna kıyısındaki monarşi kadar eski akıl yürütmelere değinme büyüklüğünü de göstermişti. Söz konusu bu akıl yürütmelerde, Viyana'nın 1683'deki kurtarıcısı 3. Jan Sobieski ile aslında Avusturyalıların propaganda konuşmalarında adı pek az anılsa da, imparatorluğun özellikle İslav tebaası tarafından çok sevilen bir Ukrayna kahini, Wernyhora yan yana getiriliyorlardı. Tuna kıyısındaki monarşinin ve de onun lütfuyla yeniden canlanan Polonya Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun birbirlerine karışmış ortak yazgılarına, imparatorluk diyalektiğine uygun yeni yaklaşım, bakanlık müsteşarı Montlong'un yorumunda şöyle dile geliyordu: "Önemli bir hakikattir ki, bugün Polonya Devleti'nin kuruluş beyannamesini açıkladığım bu şehir, Kral Jan Sobieski komutasındaki Polonya, Bavyera, Alman ve Avusturya ordularının ortak çabalarıyla kurtarılmıştır. Bugün, Sobieski'ye olan borcumuzu ödemekteyiz. Esasen, Türkler o vakit bizim düşmanımızdılar, ama bugün bizlerle aynı safta savaşıyor ve büyük amaçlarımıza erişebilmemiz için bizlere yardım ediyorlar. Bu bir çelişkiyse de, lakin zahiri bir çelişkidir. Kahin Wernyhora da, o tuhaf kehanetinde şöyle buyurmuştur: "Türk atını Dinyester'den suladığında, ayağa kalkacaktır Polonya". Yukarıdaki sözlerin ışığında, Türk tümenlerinin 1916-17 yıllarında Rus cephesindeki mevcudiyeti, belki de tarafımızdan bağımsızlığın yeniden kazanılmasına etki eden, belki bu uğurdaki mücadelemize nihai noktayı koyan bir unsur olmuştur, kim bilir? Müsteşar Montlog bu lafları ederken, sadece İstanbul'da 120 yıldan daha fazla bir süredir Lehistan'dan gelecek sefirin nerede kaldığının sorulduğunu acaba biliyor muydu, ama belki bu da zahiri bir çelişkiydi? İmparatorluk tebaası uyanık bir Lehli'nin, Krakovi Şarkiyatı Bölümü'nün öncüsü Profesör Tadeusz Kowalski'nin, Krakovi ve Viyana'daki hastanelerde tedavi gören yaralı Osmanlı askerlerinin bölgedeki mevcudiyetinden, Türk Dili ve edebiyatı üzerine yaptığı araştırmalar için yararlandığı da, büyük bir olasılıkla Montlong'un dikkatinden kaçmıştı.

Bu arada 1916 Kasım'ına ulaşılmıştı. Önce Rus siperlerinden karşı tarafa barış çağrısı yapan el ilanları atıldı, ardından gözcüler Rus siperlerinin gerisinden dolaşır duran zırhlı araçlara dair ihbarlarda bulunmaya başladılar. 1917'nin Ocak ayında, Çarlık kurmaylarının kullanmayı gerçekten deneyebilecekleri, çok az sayıda, tankın görülmüş

olması, düşman karargahında yapısal değişimler gerektirmişti. Tümenlerde aceleyle bomba ve hücum bölükleri oluşturuldu; neferlerin moral durumlarından büyük endişe duyuluyordu. Ancak, bir mucize gerçekleşti, Ruslar günden güne savaşma ruhlarını yitirdiler, Şubat Devrimi kapıdaydı. Her iki taraf da, tamı tamına 3 ay boyunca siperlerden kafalarını dahi dışarıya çıkarmamışlardı. Nisan'ın ortalarında başkomutanlık, 15. Kolordu'ya, hazırlanmakta olan taaruz hareketinde kolorduyu kullanma planlarını bildirdi.

Bu arada Rus hatlarının ardındaki siyasi değişimler, askerden beklenmeyecek türden bazı nümayiş hareketleriyle korku vermeye başlamıştı. 14 ve 15 Nisan günleri iki Tatar, Türk siperlerine dostluğa çağrı yapan mektuplar ulaştırdı. Ruslar ve Almanlar karşılıklı olarak birbirlerine ziyaretlerde bulunmaya başladılar ki, sonunda bu ziyaretlerin sıklığı Alman başkomutanlığının bu türlü bir icraatın yapılmamasına dair resmi bir yasak getirmesine yol açtı. Batı cephesindeki başarısızlık nedeniyle Almanların Güney Ordusu, cephe kullanımında tutumluluğa gitmesi yönünde emir almış, diğer taraftan Ruslar cephede pek de istedikleri gibi olmayan durumu, yeniden kendi lehlerine çevirebilmek için son bir denemeye girişmişlerdi. Rusların böyle bir çaba içinde oldukları, topçu atışının takviyesi, cepheye yeni araçların, özellikle de uçakların getirilmesi ve nihayetinde varlıklarıyla sönmekte olan mücadele ateşini diriltmeyi deneyen Kierenski ve Brusilow'un cepheye yaptıkları ziyaretlerden belli oluyordu. Aynı ayın sonlarına doğru 15. Kolordu, Galiçya Cephesi'nden planlı geri çekilişiyle ilgili bir bilgi aldı. Haziran'da 19. Tümen geri gönderildi. Ancak 20. Tümen'in geri çekilmesinden önce, 29 Haziran'da son Rus hücumu başladı. Hücumun ilk günü Türk mevzileri yoğun topçu ateşine maruz kaldı; 24 top ateş ediyordu ve her birine yaklaşık 43 bin gülle düşüyordu. Ruslar, hücumu kalkmadan önce zehirli gaz kullanmışlardı. Bu bölümde başlayan ve birkaç gün boyunca süren çarpışmaların da, daha öncekilere benzer bir gelişimi oldu. Sonuçta; Brzezany bölgesinde Çarlık Ordusu, yaklaşık 13 bin kayıp verdi. Temmuz'un ortalarında Rus komutanlığı, umumi geri çekilişini başlattı. 15 Temmuz günü 15. Kolordu karargahı geri çekilmeye başladı, 20. Tümen ise Alman komutasına girdi. Alman, Avusturya ve Macar kuvvetlerince gerçekleştirilen hücumu katılıp 3. Kazak Kafkas Tümeni ve Wrangel Müfreze Kolordusu ile çatışmaya girdikten sonra Zbrucz nehrine kadar ilerledi. Hücumun Ağustos başında durdurulmasıyla birlikte, tümenin Türkiye'ye dönmeye karar verildi. Ağustos'un 16'sında topçu bölükleri, 22'sinde ise piyade alayları ülkelerine dönmek üzere yola çıktı. 20. Tümen'in son birlikleri, 26 Eylül'de İstanbul'a ulaşmıştı.

Türk kayıtlarına göre, Doğu Galiçya'daki bir yıllık kalış neticesinde, 15. Kolordu 12 Subay ve 853 asker esir almıştı. Enver Paşa'dan başka, cepheye gelip Osmanlı askerinin savaş ruhunu teftiş edenler şunlar olmuştu: Abdürrahim ve ona eşlik eden Osman Fuat'la (4 I) Ömer Faruk (18 IV) Şehzadeleri, İmparator Karl (3 V Chodorow'u ziyaret etmiştir), Kayser Wilhelm (26 VII). Bu listede ilk adı geçen, hemen Mayıs ayında geri dönüp 15. Kolordu karargahında staj görmüştü.

Türkler, Osmanlı kolordusunun çekilmesini Mezopotamya'da yeniden alevlenen çatışmalara bağlamışlardı. Brest Litewski'de kısa bir süre sonra yapılacak olan görüşmeler de, o güne kadar müttefik olan devletlerin çıkarlarında bir ihtilafın olduğunu ortaya koyacaktı. Bugün onların Doğu Galiçya'daki mevcudiyetlerini yegane izi, eski gazetelerdeki ufak ufak haber yazıları ve fotoğraflar ya da Prof. Kowalski'nin bilimsel çalışmalarında yazdıkları ve de çoğunlukla harap edilmiş mezarlıklardaki mezarlarıdır.